

Orta ýoldaky oýlanmalar

Category: Edebi tankyt, Edebiýaty
öwreniş, Goşgular, Kitapcy, Oýlanmalar, Poemalar

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Orta ýoldaky oýlanmalar ORTA ÝOLDAKY OÝLANMALAR

(az-kem gysgaldylyp alyndy)

...»Dogry sözüň dosty ýok» diýen gadymy nakyly indi köplenç «Dogry sözlüň dosty kän diýip ulanýarlar. Emma durmuşda mydama beýle bolup duranok.

Men dost diýen söze onuň gadymy manysynda düşünýärim, dosta, dostluga halk nakyllarynda berilýän baha boýunça düşünýärim. Men hiç haçanam dostlarymyň köplügi bilen öwnüp bilmändim. Syr alyp, syr berişýän sanlyja dostlarym bardy. Olaryňam ikisi bilen-ä... sözümiz azaşdy.

Olaryň ikisi-de sowatly oglanlardy. Poeziýany juda gowy görýärdiler. Çyn şahyra, könekileriň Hudaýa ynanşy ýaly ynanýardylar.

60-njy ýyllaryň başlarynd olaryň ikisi-de birdenkä goşgy ýazmaga başlady. Ilki gazetlerde, soň žurnalda ýazan zatlary çykyp ugrady. Awtorlar öz ykballaryndan juda hoşaldylar, olara goşgularynyň gazet-žurnallarda peýda bolmagy iň möhüm zatdy, olaryň okalýany ýa-da okalmaýany bilen kän bir işleri-de bolmazdy. Şol goşgular hakykatda redaktorlaryň «çykarsañam bolýar, çykarmasañam» diýýän, okyjylaryň bolsa «okasañam bolýar, okamasañam» diýýän goşgularydy. Has takygy okyja berýän peýdasy ýokdy. Okamak üçin sarp eden wagtyňy nazara almasañ zyýany hem ýokdy. Bir gezek žurnalyň redaksiýasynda işleýärkäm, ýaňky iki dostumyň biri bir topar goşgusyny alyp geldi. Bu mahala çenli onuň eýýäm goşgular ýyggyndysy kitap bolup çykypdy. Belki, diňe höweslendirmek, raýyny ýykmazlyk maksady bilen ýaş awtoryň ilkinji goşgularyny gowşagragam bolsa gazetde çap etmek gerekdir? Emma soň-soňlar ondan talap edijiligi barha güýçlendirmegiň örän möhümdigini tejribe görkezýär.

Ine, ol bir topar goşgusyny žurnala hödürledi, okap gördük. Awtor hatda biziň şeýle çintgäp okaýanymyza-da nägile boldy. Goşgularyny yzyna gaýtarmaga mejburdygymyzy aýdanynyza bolsa ör-gökden geldi. Torsarylyp çykyp gitdi. Biziň bilen salamlaşmasyny goýdy.

Ikinji dostum oňa garanda zehinliräkdí. Emma onuň bir ýigrenji tarapy ýüze çykdy: ol özi hakda uly pikirde eken. Öz işleýän gazetinde zol-zol goşgulary çykýardy, öz dörddijiligi barada «seslenmeler» guraýardy (edil häzir käbir internet «klassyklarymyzyň» edebi akkaunt gurnap, birtopar bar-u-ýok ýallakylaryna öz-özünü öwdürip asmana cykardyşy ýaly , edebiýata düşen güýe kimin ruhy taýdan näsag şizofrenler hemişe-de bolupdyr ahyryn... – t.b.) Şahyr we şahyrçylyk baradaky onuň pelsepesi has-da, ýürekbulandyryjydy. «Häzirki döwürde hakyky talantlar bilen körzehinler garym-gatym boldy, gowy ýazmak hökman däl, özüňi gowy propogandirlemegi başarmak welin hökman».

Garaz ol «dostlarymyň ikisi-de menden ýüzüni sowdy. Muňa gynanybam duramok. Elbetde, dostuňy ýitirmek ýagşy däl, ýöne edebiýatda ýüzgörüjilik bilen galplyk etmek hemme zatdan ýaman!

Bilezzet goşgular bizde henizem az çykarylanok. Hut şeýle goşgular hakynda Kerim Gurbannepesowyň ýazan setirleri ýada düşýär:

Erbet kitap, azlyk etmänsiň öňem...
Azlyk edip baraňok sen şu günem.
Gowynyň gadyryn bilmegmiz üçin,
Hudaý bilýär, belki gereksiň senem.

Bu beýt şahyryň «Kyrk» atly kitabyndan alyndy. Eýsem, makalany näme üçin umumy gürrüň bilen başladym? Sebäbi, öz-özlerine biçak göwni ýetýän, ýokarda agzalan şahyrsumaklaryň nazaryny «Kyrk» diýen kitaba gönükdirmek isledim. Şonda olar poeziýa diýilýän keramatly daragtyň birje ýapragynh ýaratmak üçin nähili ýüregiň gerekdigini, hakyky şahyryň öz jemgyýeti bilen aragatnaşygynyň nähili bolmalydygyny we başga-da köp zatlary

ýene bir gezek mejbury suratda duýmaly bolardylar.

Kerim Gurbanpesowyň adyny agzanymyzda ilki bilen «Taýmaz baba», «Ata we ogul», «Aýy günler, süýji günler», «Gumdan tapylan ýürek», «Üçüň biri» ýaly şahyрана polotnolar göz önüne gelýär. Şu eserler häzirki zaman türkmen poeziýasynyň abraýyny götermäge, agramyny artdyrmaga, ony gözelleşdirmäge uly ýardam etdiler.

Şahyryň udel agramy näme bilen ölçelýär. Geliň, biz türkmen poeziýasyny owadan ymarata deňäp göreliň. Ýokarda gürrüňi edilýän şahyrsumaklaryň we şolara meňzeşleriň goşgularyny, hatda kitaplaryny aradan aýranyň bilen şol ymaratyň asla görkünüň gaçmajakdygyna, gaýtam kerpiç örümleriniň has berkleşjekdigine güwä geçmek bolar. Emma K.Gurbanpesowyň diňe ýaňky sanalan poemalaryny aradan aýyrsaň hem şol ymaratyň gädilip, görki gaçardy. Elbetde, aýry-aýry taryhy döwürdäki halk durmuşynyň bu çeperçilik bilen çekilen kartinalarynyň tutuş poeziýamyza nähili täsir edendigini, oňa nähili goşant bolandygyny, şahyryň döredijilik aýratynlygyny, galam ýöredişini, pikir öwrüşini yzarlamak edebi tankydyň, edebiýaty öwreniş ylmynyň işi. Biz bolsa diňe şol eserleriň jemgyýetçilik synagyndan, wagt synagyndan üstünlikli geçendigini bellemekçi.

Şahyryň «Kyrk» kitaby – onuň şahyr we şahyrçylyk baradaky oýlanalaryny, bu – orta ýoldaky – kyrk ýaşyndaky şahyryň geçen gysga, emma zähmetden, kynçylykdan, göreşden doly durmuş ýoly hakyndaky dabaraly hasabaty, ömrüň manysy hakyndaky şahyрана – filosofiki pikirleri.

Dosta geňeş berdim güýjüme görä,
Köre göreç berdim güýjüme görä.
Halal zähmet bilen geçirdim kyrky,
Muzduny hem aldym çäjime görä.

Ýagşylary söýdüm baş duýgym bilen,
Alty duýgym bilen ýigrendim galpy,
Ýamanlaryň ýagşy bolmagy üçin
Gije-gündiz çatdym harp bilen harpy.

Şahyr poeziýanyň ýöne bir pişe däl-de, ömrüň özüdigini nygtaýar. Ol şöhratparaz şahyrsumaklara, baş setiriň başyny çatyp, döşüne urýanlara şeýlw bir zady ýatladýar:

Şahyr näçe ýaş boldukça
Özüne göwni ýetik.
Kämillige duş boldukça
Aladasy artyk, ýüz-gözi çytyk.
Ýaşlyk – gaýnaýan süýt,
Kämillik gatyk.

Ýöne welin siňňin gaýnaman çogmak
Süýt üçinem, ot üçinem howply zat:
Gazanyňdan çogsaň, oduň söndürseň
Hany onsoň gatyk, hany onsoň ot?

Şahyr özüniň tebigaty boýunça täzelikçi, gözlegçi bolmalydyr. Sebäp, biziň durmuşymyz mazmuna baý. Baý mazmuna baý forma gerek. Şeýle gözlegde şahyryň käte şowsuzlyga uçramagy-da mümkin. Baýlyk agtarýan geologlarda-da şeýle şowsuzlyj bolýar ahbetin. K.Gurbanpesow täze formalar gözleýär. «Kyrkda» her hili goşgy düzüliş formasyna, hatda türkmen poeziýasy üçin mahsus bolmadyk «ak goşga-da» duş gelyärsiň. Türkmen halkynyň söýgüli ogly Şaja Batyrowyň ýagty ýadygärligine bagyşlanyp ýazylan setirlerde kapyýa ýok, emma şol setirler durşuna poeziýadyr, ajaýyp Adamyň şöhratly ömrüne ýazylan odadyr!

Gynansak-da daşymyzy gurşap alan gозelligi – tebigatyň täsinligini duýmak ukyby hemme kiş berilmändir. Şopeniň sazyna ýa-da Magtymgulynyň setirleriniň manysyna-da hemmeler düşünip bilenok. Çyn poeziýany döretmek üçin gaýnagly talant, başgaça aýdanynda tebigy ukyp gerek, emma şol poeziýa düşünmek üçinem ukyp gerek.

Häzir türkmen topragyny galyň gar basyp ýatyr. Gar basan meýdanlaryň astynda – çuňluklardan gök ýylagyň kök urup ösüp gelyänini, ýalazy baglaryň şahalarynyň pyntyk ýarýanyny duýmagyň özi hem kalbyňy ýyladýar. Çyn poeziýa eserinde-de baharyň güýç-gudraty bar: ol adama ýaşamak, göreşmek üçin iň zerur zatlary berýär, ynam, güýç, şatlyk, ruh berýär.

K.Gurbanepesowyň umumy poeziýasynda, şol sanda «Kyrk» kitabynda hem adamlaryň aňyna, aklyna täsir edip biljek şeýle jadyly güýç bar.

Berdinazar HUDAYNAZAROW,
Türkmenistanyň Halk Ýazyjysy. Edebi tankyt